

Länstyrelsen
Stockholm

Handbok för strategisk kommunal vattenplanering

Bilaga 1: Checklista

Hur ska checklistan användas?

Vattenarbetet är ofta ett pågående förbättringsarbete vilket innebär att den som använder handboken och denna bilaga kan vara hjälpt av att återkomma till olika steg under arbetet. Frågorna i denna bilaga används för att fördjupa sig eller hämta stöd för delar av processen. Alla frågor behöver inte vara relevanta för vattenplaneringen i din kommun, så välj vilka du vill använda.

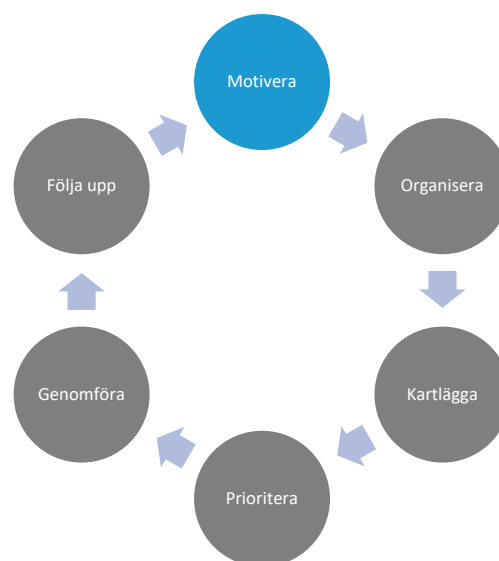
Nyckelfrågor för strategisk vattenplanering

- Vilka mål och strategier styr vattenplaneringen i kommunen? Finns övergripande mål?
- Vilka delar av vattenarbetet behöver utvecklas för att skapa en mer sammanhållen vattenplanering?
- Finns en tydlig ansvarsfördelning? Vem behöver vara med?
- Vilka behöver vi samverka med för att effektivisera vårt arbetssätt?
- Hur ska vi finansiera vår vattenplanering och de åtgärder som behöver genomföras?
- Hur tillser vi att vi har en uppföljning och en utvärdering som är ändamålsenlig och vars resultat bidrar till att arbetet utvecklas?

Steg 1: Motivera

Varje kommun behöver hitta egna argument över vilka fördelar och vinster det finns med att arbeta strategisk med vattenfrågor. Vattenresurserna ska behandlas som vilken planeringsförutsättning och naturresurs som helst, det vill säga dels utifrån de lagkrav som finns, men det går också att hitta synergieffekter i arbetet som kommunen kan dra nytta av. Den politiska viljan att driva och utveckla vattenfrågorna är en avgörande faktor för hur väl en kommun lyckas med vattenarbetet.

Det är därför viktigt att hitta sitt "varför" – varför ska vår kommun arbeta med vattenplanering? Vilka är vinsterna för vår kommun? I många fall kan det också vara nödvändigt att utbilda internt för att skapa bättre förståelse för vattenfrågan som resurs.

Kontrollfrågor

- Vilka värden är viktiga i vår kommun? Varför ska vi utveckla vårt vattenarbete och på vilket vis?
- Vilka argument kan vi använda för att skapa förståelse för vatten som resurs i kommunen? Eller finns redan ett uppdrag/beställning från beslutsfattare att utveckla vattenarbetet? Har arbetet med vattenfrågor förankrats och prioriterats bland förtroendevalda?
- Hur kan vi skapa samsyn mellan lagkrav och kommunala ambitioner?
- Har beslutsfattare kunskap i vattenfrågorna eller behöver kunskap inhämtas?

Hitta argument!

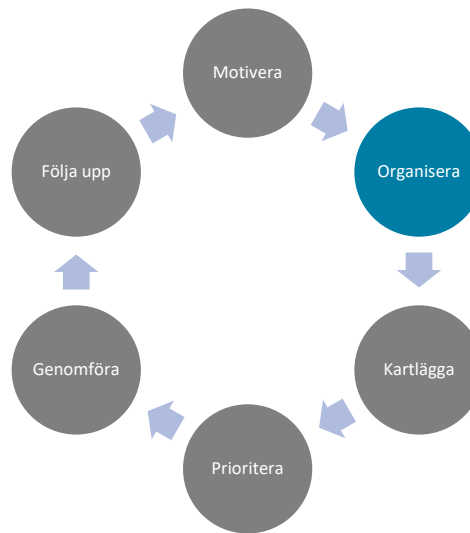
- Hur kan vi använda lagstiftning som argument? Finns kunskap om vilka krav som lagstiftningen ställer på kommunen i olika vattenfrågor beroende på kommunens roll?
- Vilka synergieffekter kan vi använda för att motivera en förbättrad vattenplanering?
- Finns det inträffade händelser med negativa konsekvenser som kan användas som argument för vattenplanering? Exempelvis negativ påverkan från skyfall, översvämningar eller störningar i dricksvattenförsörjningen?
- Finns en bild av hur vattenresursen kan förändras i framtiden och hur detta ska planeras för?

- Finns det andra kommuner som drivit vattenfrågor och sett positiva resultat vi kan jämföra vår kommun med?
- Kan vi ta hjälp av nyckelpersoner (förtroendevalda eller förvaltningschefer) som kan hjälpa till att driva frågan?
- Kan vi ta hjälp av lokala eldsjälar eller invånare för att driva vattenfrågan?

Steg 2: Organisera

En viktig faktor för att lyckas med vattenarbetet i en kommun är att etablera en robust organisation där varje aktörs ansvar är definierat. En god politisk förankring, och en förvaltningsöverskridande organisation med samsyn kring vattenarbetet är centralt.

Eftersom vatten inte följer administrativa gränser är det också viktigt att utveckla samverkan med externa aktörer i avrinningsområdet.

Kontrollfrågor - intern samordning

- Finns en tydlig ansvarsfördelning för vattenplanering inom kommunen?
- Hur kan organisationen utvecklas för att förbättra eller förenkla vattenarbetet? Finns det särskilda frågeställningar inom kommunen som är extra svåra att lösa gällande ansvarsfördelning i vattenarbetet? Behövs bättre samordning, internt eller med externa parter inom några särskilda områden?
- Vem eller vilken instans beställer ett uppdrag som handlar om utveckling av organisation för den kommunala vattenplaneringen?
- Vilka funktioner behöver ingå i kommunens organisation för vattenfrågor? Vilka kompetenser finns och vilka krävs? Behövs en inventering av vilka aktörer som är involverade i vattenplaneringen idag både internt, externt, samt var i planeringsprocessen de kommer in?
- Finns det lärdomar eller erfarenhet från andra förvaltningsöverskridande arbetsgrupper inom kommunen som kan användas i detta arbete?
- Finns ett forum för kunskapsutbyte kring vattenfrågor? Erfarenhetsutbyte?
- Har kommunen en centralt styrande grupp? Vilket ansvar har gruppen? I vilka frågor fattas gruppen beslut? Vilka ingår i styrgruppen? Vem beslutar om vilka som ska ingå?

- Förstår medlemmar i respektive grupper sina roller, sitt förväntade bidrag och gruppens uppdrag? Finns en samsyn kring var man är på väg?
- Har grupperna rätt mandat och resurser? Finns en delegationsordning och beskrivning av gruppens ansvar och roller? Har deltagarna i arbetsgruppen tid avsatt i sina planeringar (och är det förankrat från chefer)? Är det mandatet definierat och förankrat? Har medlemmarna avsatt tid i sina verksamhetsplaneringar för att delta i arbetet?
- Vem bestämmer vilka som ska ingå i de olika grupperna?
- Har deltagarna övergripande kunskap om de olika ansvarsområden som ingår i arbetet? Finns det förståelse för varandras uppdrag och ansvar?
- Hur ofta behöver grupperna ses?
- Hur följs arbetet i grupperna upp?
- Vem samordnar gruppen/gruppernas möten och vad innebär det uppdraget? Finns en beskrivning av uppdragets roll, ansvar och mandat?

Kontrollfrågor - extern samverkan

Arbete med vattenfrågor innebär samarbete med andra aktörer.

Avrinningsområdesperspektivet behöver vara en självklar del i vattenplaneringen vilket innebär att samverkan över administrativa gränser är en central faktor.

- Vilka påverkar oss, och vilka påverkas av vårt vattenarbete?
- Vilka externa samarbetspartners behöver vi i vårt arbete?
- Vad kan vi tillföra varandra gällande kunskap och erfarenhet? Hur kan samverkan utvecklas?
- I vilka frågor kan vi samverka? När är det särskilt viktigt att vi samverkar? Behöver samverkan formaliseras så att roller och ansvar förtydligas i olika beslutsfrågor?
- Kan vi samordna oss med gemensamma projekt, gemensam finansiering eller gemensamma resurser för att lösa uppdrag?
- Hur kan vi samordna oss? Kan befintliga forum användas? Är samverkan formaliserad och förankrad hos berörda parter? Har alla samma målbild med samverkan? Finns en kommunikationsplan eller aktiviteter för att de som behöver ska kunna ta del av samma information?
- Hur ser samverkan ut för att hantera gemensam belastning i avrinningsområden uppströms eller nedströms kommunen?

Steg 3: Kartlägga

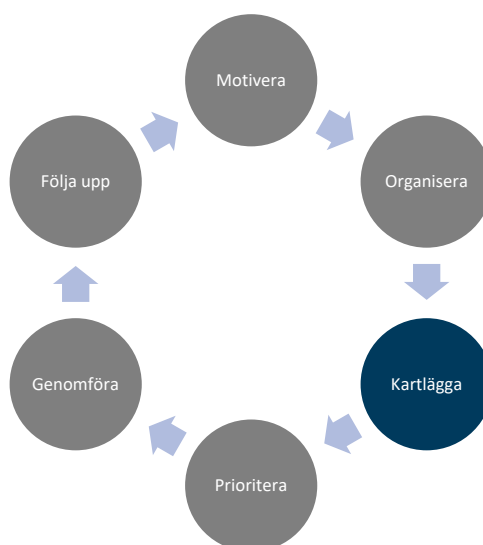

Det behövs underlag som kan behövas för att skapa en god bild över tillståndet i miljön och vilka utmaningar kommunen står inför. Utifrån kunskapsunderlaget bedöms sedan vilka insatser som är mest prioriterade.

Vilken typ av underlag som bör samlas in bedöms utifrån syftet med insamlingen. Olika typer av underlag och information inhämtas både internt och externt.

Det kan också finnas anledning att återkomma till detta steg för att komplettera lägesbilden, eller ifall syftet med själva vattenplaneringsprocessen förändras. Fundera över om det behöver finnas en uppföljningsaktivitet i verksamhetsplaneringen för att uppdatera data eller kunskap samt om en sådan aktivitet behöver en budget (t.ex. för köp av tjänster).

Lägg även upp en plan för förvaltningen av underlag.

Kontrollfrågor

- Vad ska resultatet från kunskapsinsamlingen användas till? Det är viktigt med en tydlig plan internt. Vad behöver vi ta reda på för att möta lagkrav, politiska målsättningar, andra krav?
- Hur ska insamlingen gå till?
  - Vem har ansvar? Vilka resurser, till exempel ekonomiska, kompetens, och personal finns tillgängliga hos oss själva? Ska externa uppdras att göra arbetet? I vissa fall kan det handla om att sammanställa material som redan finns, i andra fall kan det handla om att göra analyser eller inhämta nytt material.
  - Finns en tidplan för kartläggningen, och har ansvarsperson avsatt tillräckligt med tid för detta? Finns tid och medel avsatta i budgetplaneringen? Om inte, när behöver sådant underlag lämnas in och till vem?
  - Finns medel avsatta för eventuellt konsultstöd och andra kostnader?
- Vilka underlag har kommunen själv? Vilka underlag behöver kommunen men som finns/kan finnas hos andra aktörer? Är det underlag som innebär en kostnad?

- Hur ska resultatet av kunskapsinsamlingen förvaltas när det är klart? Ska till exempel resultatet från insamling av olika data sändas in till nationell datavärd för att ge underlag för nästa generations miljö kvalitetsnormer för vatten?
- Vem kan ha nytta av resultatet från kunskapsinsamlingen såväl internt som externt. Vem ska resultatet kommuniceras med?
- Är brister i underlaget dokumenterade till det fortsatta arbetet?

Exempel frågor för kunskapsinsamling

- Vilka lagkrav styr vattenplaneringen? Har aktuella lagkrav, nationella och lokala miljömål, relevanta utvecklings- och samhällsmål (t.ex. bostadsbyggande), och andra styrande dokument sammanställts? Vem ansvarar för dessa dokument? Hur ofta revideras de? Vilka brister och möjligheter har de avseende på en långsiktigt hållbar vattenanvändning?
- Vilka strategiska vägval eller inriktningar har kommunen beslutat i om vattenplanering redan? Finns det t.ex. en plan för hur kommunen ska genomföra åtgärderna enligt åtgärdsprogrammet? Vilka styrdokument inom kommunen kan påverka vattenplaneringen?
- Vilka vatten följer inte miljö kvalitetsnormerna och vilka gör det?
  - Finns tillräckliga fakta om yt- och grundvattentäkter avseende kvalitet och kvantitet för lägesbild? Vilka osäkerheter kan godtas? Det finns ofta inte medel att genomföra miljöövervakning i alla vatten.
- Vilka påverkanskällor finns i avrinningsområden (uppströms och nedströms) som påverkar kommunens vatten?
- Vilka tidigare åtgärder har genomförts? Vilka planeras?
- Vilka värdefulla vatten finns? Är de skyddade? Behöver de skyddas? Även oklassade vatten kan vara skyddsvärda.
- Finns en sammanställning av kända risker, till exempel risk för ras, skred, översvämningar, skyfall (lägpunkter), saltvatteninträngning i kustnära dricksvattentäkter, i nuvarande och i framtida klimat?

Exempel frågor för analys av underlag

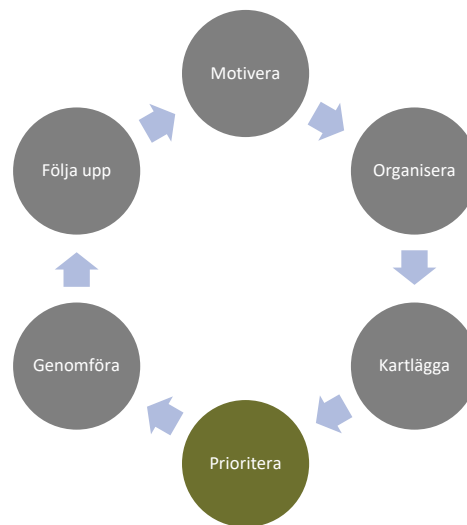
- Hur följer kommunen lagkrav och vilka områden behöver särskilt utvecklas?
- Vilka utmaningar och möjligheter finns det med kommunens vatten idag?
- Hur ser befolkningsprognoserna ut? I vilka områden i kommunen förväntas människor vilja bosätta sig? Var sker förtätning respektive utglesning?
- Vilka vatten utgör en potentiell fara, t.ex. översvämningensrisk.
- Vilka vatten påverkas av kommunens verksamhet idag? På vilket sätt? Vilka vatten i kommunen (och avrinningsområdet) riskerar att inte uppfylla god kvantitativ, kemisk eller ekologisk status enligt svensk vattenförvaltning? Vilka vatten riskerar försämrade status?

- Vilka vatten har betydelse för kommunens vattenförsörjning idag? Har kommunen kunskap om framtida krav som kommer att ställas på dricksvattenförsörjningen?
- Vilka åtgärder behövs för VA-försörjningen och dagvattenhanteringen? Vilka huvudaktörer är involverade? Är verksamhetsområdets gränser tydligt definierade för dricksvatten, spillvatten respektive dagvatten? Vem ansvarar för helhetssynen VA- och dagvattenfrågorna?

Steg 4: Prioritera

Det finns sällan ekonomiska eller personella resurser för att genomföra samtliga åtgärdsförslag som är resultatet av kunskapsinsamlingen. Kommunen behöver därför prioritera internt, och ibland även i extern samverkan inom avrinningsområdet.

Det krävs en prioriteringsprocess i ett strategiskt arbete för att identifiera nyckelfrågor. Dessutom finns det olika tidskrav att förhålla sig till, år 2021/2027 ska våra vatten uppnå god vattenstatus och samhället kan förvänta effekter på samhälle och miljö i ett förändrat klimat. I de flesta fall finns en fördröjning av mätbara effekter i naturmiljöerna efter genomförande av fysiska åtgärder. Genom att strukturera vattenarbetet ökar möjligheterna att genomföra rätt åtgärder i rätt tid vilket kan spara resurser och ge ett bättre slutresultat.

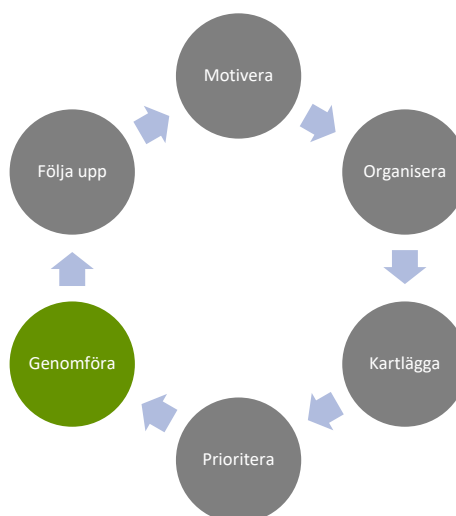
Kontrollfrågor

- Hur har kommunen arbetat med prioriteringar hittills? Ska kommunen fortsätta med det arbetssättet? Om inte, finns det något att lära inför utveckling av arbetssättet?
- Vilka modeller använder kommunen för att prioritera vattenfrågorna?
- Använder ni underlaget för kunskapsinsamlingen för att fatta beslut om prioriteringar?
  - Har ni identifierat synergier eller konflikter med de val ni gör?
  - Har ni tillräcklig med information om kostnad och nytta?
- Hur dokumenterar ni resultatet av prioriteringarna? Vem behöver resultatet kommuniceras med?
- Har kriterier för prioritering mellan olika åtgärdsalternativ tagits fram i samverkan med berörda parter? Har dessa dokumenterats?
- Har ni gjort en riskanalys?

Steg 5: Genomföra

När kommunen prioriterat bland insatserna är det tid att genomföra dem. Genomförandet är en process i sig, och även denna ska planeras och dokumenteras. Genom ett gediget förarbete förenklas genomförandeskedet.

Kontrollfrågor

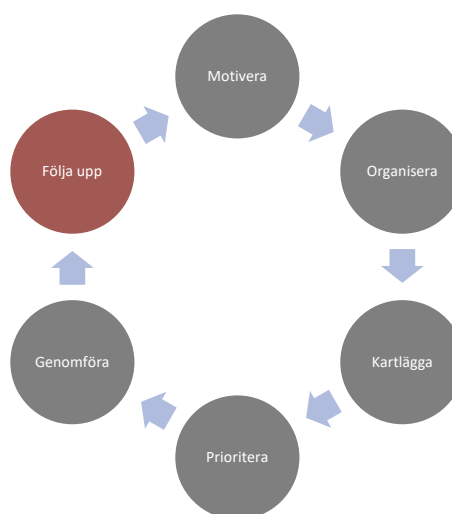
- Dokumenteras genomförandeprocessen så att minska sårbarheten i arbetet? Hur ser lärandeprocessen ut från genomfört arbete?
- Hur ser planeringen för åtgärdsarbetet ut? Är den ändamålsenligt? Innehåller den planering (förstudier, projektering), genomförande, förvaltning och drift samt uppföljning av åtgärdens effekt? Innehåller budgetuppskattning utgifter i alla skeden: förstudie, genomförande, förvaltning (av fysiska åtgärder), och eventuell kostnad för uppföljning?
- Finns en projektledare samt projektplanering?
- Vilka verktyg, dokument, kompetens, etc., behövs för att planera och genomföra åtgärderna?
- Hur ska åtgärderna finansieras? Finns det statliga bidragsstöd att söka för den aktuella åtgärden? Går det att samordna åtgärdsarbete med andra aktörer för att lösa finansieringsfrågan?
- Har åtgärderna infogats i kommunens verksamhetsplan och finns de kostnadssatta aktiviteterna (för tex. beställning av uppdrag, utredningar eller rapporter) i kommunens budgetprocesser?
- Vilka behöver ingå i åtgärdsarbetet? Behöver ni samverka med andra aktörer för att planera, genomföra eller följa upp åtgärden?
- Följs arbetet upp regelbundet? Årligen? Hur används resultatet? Utvärderas insatserna?
- Hur ska genomförandet och slutresultatet kommuniceras och förankras med berörda aktörer?

Steg 6: Följa upp

Arbetet med vattenfrågor kräver regelbunden uppföljning och utvärdering för att stämma av så att rätt insatser prioriteras utifrån både kortsiktiga och långsiktiga behov, och att arbetet ger det utfall som önskades. Uppföljning och utvärdering är värdefullt för att utveckla arbetsrutiner och undvika fallgropar i framtida arbete. Genom att utvärdera arbetet skapas underlag att följa upp effekterna av det som planerades för att utveckla arbetssätt och förbättra slutresultatet.

Kontrollfrågor

- Vad är syftet med uppföljningen? Vad ska följas upp? Är det hela vattenplaneringsarbetet eller är det enskilda projekt? Finns det anledning att se över vad som följs upp beroende på vad resultatet ska användas till?
- Hur arbetar ni med utvärdering? Hur används resultatet från utvärderingen?
- Hur ofta ska arbetet följas upp? Är det olika för olika delar i processen, till exempel mellan att följa upp det strategiska arbetet och det praktiska?
- Finns redan en uppföljningsplan för vattenarbetet? Kan uppföljningen av olika delar av vattenarbetet sammanfogas med andra uppföljningsprocesser i kommunen? Finns nyckeltal för uppföljning? Finns mallar att använda? Stöd att få internt?
- Vem ska ansvara för uppföljning och utvärdering? Vem rapporterar till vem och hur ska detta ske?
- Vad händer med resultatet av uppföljningen och utvärderingen? Hur ska det kommuniceras och till vem?

Exempel på frågor att följa upp eller utvärdera

- Har den strategiska inriktningen om vattenarbetet antagits av beslutsfattare? Hur ofta behöver denna revideras?
- Har förslaget till kommunens strategiska beslut utarbetats av en förvaltningsöverskridande arbetsgrupp?
- Hur fungerar samverkan internt inom kommunen? Är det något som behöver utvecklas?
- Hur fungerar extern samverkan?

- Revideras vattenrelaterade dokument i samband med aktualiseringsförklaring av översiktsplanen under varje mandatperiod?
- I vilka delar av kommunens uppdrag och processer arbetar man med vattenrelaterade frågeställningar?
- Hur ska kostnader för arbetet fördelas mellan förvaltningar? Behöver detta revideras?
- Hur bidrar planerade och genomförda åtgärder till att miljökvalitetsnormerna kan följas i berörda vattenförekomster?
- Behövs det skydd av värdefulla vatten/åtgärdade vatten?

Exempel på frågor till utvärdering

- Behov – Vilka är de behov som kommunen vill möta, hur ser de ut?
- Åtgärder – Vilka åtgärder vidtogs för att möta behoven?
- Effekter – Vad blev resultatet av dessa åtgärder?
- Orsakssamband – Vilka faktorer har påverkat resultatet?
- Genomförandeprocesser – Genomfördes åtgärderna på bästa sätt?
- Måluppfyllelse – På vilket sätt förhåller sig resultatet till målet?
- Effektivitet – Var åtgärderna ett effektivt sätt att nå resultatet?